

ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΩΝ

Τοῦ κ. ΚΩΣΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΥ

Πάνε πολλά χρόνια τώρα, πού πέθανε ἡ γιαγιά μου ἐνενήντα χρονῶν. Ξεχάστηκε κι' αὐτή σιγά σιγά, ὅπως καί τόσα ἀγαπημένα πρόσωπα πού ἔφυγαν γιά πάντα ἀπ' τὸ χαροκαμένο σπίτι μας. Στὸ νεκροταφεῖο τῆς μικρῆς πολιτείας κανένας δὲν δὲ θυμᾶται πιά τὸν τάφο της καὶ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἡλικία της δὲν ζεῖ γιὰ νὰ ρωτήσει περνώντας ἀπ' τὸ σπίτι μας καὶ νὰ κλάψει τὴ μακαρίτισσα, πού ἦταν τόσο καλὴ... Μονάχα ὅταν μὲ φτερωμένη τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ νοσταλγία γυρίζω τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖ κάτω κι' ὅλες οἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ξυπνοῦν στὸ περιβάλλον πού ἔζησα παιδί, ἡ μορφὴ τῆς γιαγιάς μου ξαναζεῖ κι' αὐτὴ στίς βραδυνές κουβέντες μας πλάϊ στὸ τζάκι.

Νά, σὺν τῶρα δά... ἐκεῖ στὸ παραγῶνι, νὰ σκαλίζει τὴ φωτιά καὶ νὰ ψήνει τὸν καφέ. Φοράει τὸ μακρὸ ἀντερί της καὶ τὴ μαύρη μαντήλα στὸ κεφάλι. Τὰ χέρια της προβάλλουν ἀπ' τὰ φαρδομάνικα, δουλεμένα, ροζιάρικα. Τὸ πηγούνι της γυριστὸ πρὸς τὰ πάνω λίγο καὶ μιὰ κρεατοελιὰ κάτω ἀπ' τὴ μύτη της. Δόντι δὲν εἶχε κανένα καὶ μασουλοῦσε τὴν ψίχα τοῦ ψωμοῦ σὰ μικρὸ παιδί σιγὰ σιγὰ. Μὰ σὺν ἔβλεπε τῶν ἀγωνιῶν τὰ ἀνυπόμονα προσώπια γύρω της κι' ἄνοιγε τὸ βαθυλὸ ἐκεῖνο στοματάκι της —ἀστεϊρεὺτὴ πηγὴ παραμυθιοῦ— ἔβαζε στὰ ἀνήσυχτα πλευρὰ τῆς φαντασίας μας μεγάλα μαγικά φτερά γιὰ ζωτικά ταξίδια.

Σὺν τὴν ἔβλεπες ἔμοιαζε μ' ἕνα παλὸ σαρακοφωγμένο μπαούλο. Μὰ μέσα του ἔκρυβε θησαυροὺς ἀναμνήσεων, σπάνια βιβλία λαογραφικά. Ἱστορίες ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς οκλαβιάς μὲ τοὺς Ταῦρκους, τὴν πιστοχώρηση τοῦ 97 καὶ τὴν προσφυγία στὸ Ξηροχώρι, τὴν παλληκαριά τοῦ καπετὰν Βελέντζα καὶ τὸ θρόλο τοῦ ληστῆ Τσουλή. Τραγοῦδια τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, πανηγύρια πού ξεχαστήκανε, ἔθιμα, λογιὲς λογιὲς συνήθειες. Καὶ μεῖς τὴν ἀκούγαμε μ' ἄνοιχτὸ τὸ στόμα, ὡς πού ἐρχόταν ὁ ὕπνος γλυκὰ γλυκὰ, χωρὶς νὰ φύγουμε ἀκόμα ἀπ' τὴ χώρα τοῦ παραμυθιοῦ. Τ' ὄνειρο ἦταν συνέχεια τοῦ μαγικοῦ ταξιδιοῦ.

Ὅταν ἀρχίζουν τὰ δωδεκάημερα μᾶς διηγόταν ἱστορίες μὲ τὰ καρκατζούλια.

—Δὲν εἶναι διαόλοι, ὁσαποῦ. Αὐτοὶ ἦταν ἀνθρωποι κακοί, τοὺς καταράστηκε ὁ Θεὸς κι' ἔγιναν τέρατα παγανά κι' ἀερικά ἀσκημομούτσουνα καὶ στραβοκάνικα. Κάθε χρόνο τοὺς δίνει ἄδεια δώδεκα μέρες νάρχονται στὰ χωριά καὶ στίς πολιτείες τῶν ἀνθρώπων. Τὸν ἄλλον καιρὸ κρύβονται στίς βαθιές σπηλιές. Δὲν κάνουν πολὺ κακὸ στοὺς ἀνθρώπους. Κάνουν μικροζημιές, τοὺς τρομάζουν, τοὺς περιπαίζουν, μεταμορφώνονται σὲ ζῶα διάφορα. Θέλουν, λέει, νὰ βγάλουν τὸ ἀχτί τους.

Τρόμος καὶ φόβος μᾶς ἔπιανε τότε ἐμᾶς. Μαζεῦομασταν νωρίς καὶ πού νὰ ζεμυτίσουμε βράδυ ἔξω ἢ νὰ πᾶμε ἀπὸ τὸ ἕνα σκοτεινὸ δωμάτιο στὸ ἄλλο. Ὅταν ἔτριζε κανένα ξύλο στὴ φωτιά ἢ πετοῦσε καμμιὰ φλογίτσα πλαγινά, ἱναζόμασταν κι' ἀντριχιάσαμε ἀπ' τὸ φόβο μήπως κανένας καρκατζάλος ἔβαλε τὸ πόδι του ἢ ἔχωσε τὴν κόκκινη οὐρά του. Διαβάζαμε τότες τὴν ἀγία ἐπιστολὴ καὶ λέγαμε προσευχές. Τὸ πρωὶ κυττάζαμε νὰ βροῦμε πατημασιές στὸν κῆπο στὸ νωπὸ χῶμα ἢ γρατσουνιές στίς πόρτες ἀπ' τὰ νύχια τους. Κάθε βράδυ ἡ γιαγιά μου σφαλοῦσε τίς πόρτες καλὰ καὶ θυμιάτιζε τίς κάμαρες. Τελευταία ἔβαζε τὸ θυμιατὸ κάτω ἀπ' τὸ τζάκι. Στὸ τραπέζι φώναζε νὰ μὴ μείνει φαγητὸ γιὰ τὴν ἄλλη μέρα. Νύχτα αὐτές τίς μέρες δὲν πρέπει κανεὶς, ἔλεγε, νὰ πάει στὸ μύλο, στὸ χωράφι ἢ σὲ κανένα κοντινὸ χωριό. Στὸ δρόμο μπορεῖ νὰ σοῦ κόψουν τὸ αἷμα.

Καὶ ἔλεγε τότες πράγματα, πού γενήκανε, ὅχι ἀκουστά καὶ παραμύθια.

—Ἦτανε δυὸ μέρες μετὰ τ' Ἀλ Βασιλειοῦ. Ὁ μακαρίτης—ἔτσι ἔλεγε ἡ γιαγιά, γιατί εἶχε πεθάνει ὁ παπποῦς μου—σηκώθηκε νύχτα νὰ πάει στὸ χωριὸ Π... γιὰ κάποια

δουλειά. Μόλις πῆρε τὴ ρεμματιά μὲ τοὺς πικνοὺς θάμνους, ἔαφνου τὰλογό του στάθηκε σαστισμένο καὶ σηκώθηκε στὰ μπροστινὰ πόδια φυώντας μὲ τὰ ρουθούνια του. Πλάϊ στὸ δρόμο ἕνα κατοικᾶκι βέλαζε. Στὸ λίγο φῶς τῆς ἀστροφειγιάς ξεχώρισε τὰσπρα σημάδια στὴ μαύρη σιλουέττα του. «Μπᾶ, εἶπε μέσα του, Ἀπὸ ποιο κοπάδι ἄραγε νὰ ἐξέκοπτε;» Τὸ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του, καβαλλίκεψε καὶ τράβηξε. Στὸ δρόμο τὸ χάιδευε. «Τὸ κατοικᾶκι μ' τὸ καλὸ μ' ὦ ὦ ὦ...» Ξαφνικά ἐκεῖνο γύρισε, ἀστράφην τὰ μάτια του, μεγάλωσε κι' ἔβγαλε μιὰ φωνὴ βαριά μπάσσα κι' ἔφυγε. «Τὸ κατοικᾶκι μ' ὦ ὦ...» Ὁ μακαρίτης τρόμαξε, ἄρχισε τὰ πατερμά, σταυροκοπήθηκε κι' εἶδε κι' ἔπαθε νὰ συνέλθει ὅταν ἔφτασε στὸ χωριό.

Αὐτὸ τὸ ἔπαθε κι' ἕνας παλῆς γείτονας τῆς γιαγιάς, ὁ Γέρω-Τσιλιγῆς.

—Κίνησε νύχτα νὰ πάει στὸ μύλο. Ἀπὸ τίς δυὸ μεριές φόρτωσε σιτάρη καὶ πανωσάμαρα κάθησε αὐτός. Ἦτανε αὐτές τίς μέρες, πρὶν τὰ Φῶτα. Ἐάφνου μόλις πέρασε τὸ πέτρινο γιοφύρι, ἄκουσε σούσουρο, κουβέντες κυρακίστηκες. «Ἐγὼρε πάνω» στὸ φόρτωμα, λάγιασε κι' ἔριξε πάνω του τὴν κάπα. Σὲ λίγο γύρω του χόρευαν καὶ πηδοῦσαν ἕνα τσοῦρνο καλλικάντζαροι. Τοῦ φάνηκε πὼς ἔλεγαν: «Ἀπὸ δὴ μεριά, ἀπὸ κεῖ μεριά, ποῦν' ὁ Τσιλιγῆς;» Ὅταν ἔφτασε στὸ μύλο μισοπεθαμένος, τὸν τρίζανε μὲ στίπορ οἱ μυλωνάδες κι' εἶδε κι' ἔπαθε νὰ λυθεῖ ὁ γλωσσόδετης του.

Ὅταν τὴν πείραζε κανένας τὴ γιαγιά πὼς δὲν ἦταν σωστὰ καὶ πὼς τώρα δὲν γινότανε τέτοια πράγματα, ἔλεγε:

—Τότες ἦταν ἄθῳος ὁ κόσμος, παιδί μου, καὶ γίνονταν τόσα θάματα. Τὰ ὄνειρατα δείχνανε. Οἱ πεθαμένοι γύριζαν στὰ σπίτια τους καὶ σὲν ὕπνο μίλαγαν μὲ τοὺς σπιτικοὺς. Τὰ ἔορκα καὶ τὰ μάγια πᾶνανε. Οἱ Ἅγιοι κι' ἡ Παναγία φανερώνονταν στοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Ὁ διαβόλος κι' οἱ καλλικάντζαροι πειράζανε τὸν κόσμο. Φαντάσματα βγαίνανε στὰ στο χεῖωμένα σπίτια κι' οἱ Νεράιδες στὰ γιοφύρια. Τώρα πονήρηψε ἡ πλάση. Γίναμε μεῖς «διαβόλοι».

Μὰ σὲν καιρὸ τῆς καλῆς γιαγιάς φαίνεται πὼς ὑπῆρχαν κι' ἔξυπνοι πού ἐκμεταλλεύονταν τὴν πίστη τῶν ἀπλοϊκῶν. Ἦν παρακάτω ἱστορία κατὶ τέτοιο μυρίζει. Αὐτὸ συνέβη στὸ χωριὸ τῆς γιαγιάς:

—Ἦτανε σὺν τῶρα τὰ δωδεκάημερα. Στὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ μας εἶχαμε τὰ βαρέλια μὲ τὸ κρασί, τίς κατωστάρες καὶ τίς πεντακοσάρες. Εὐτυχία τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Ἦ μᾶνα μου εἶχε θυμιάτισε ἀπὸ νωρὶς τὸ ὑπόγειο καὶ σταύρωσε τὰ βαρέλια γιὰ κάθε κακὸ, ὅπως κι' ὅλο τὸ σπίτι. Τὰ μεσάνυχτα ξύπνησε κι' ἄκουσε κατὶ παράξενους κρότους κάτω. Ποῦ νὰ τολμήσει νὰ κατέβει... Βλέπει ἦτανε χήρα κι' ἄντρα δὲν εἶχαμε στὸ σπίτι νὰ μᾶς δώσει κευράγιο. Τὸ πρωὶ βρήκαμε τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ, πατημασιές ἀνάκατες, πού δὲν μοιάζαν μ' ἀνθρώπινες κι' ἕνα βαρέλι ἄδειο. Στὸ χῶμα χυμένο κρασί νὰ κολυμῆσεις. Ἦ μᾶνα μου σταυροκοπιότανε. Κάλεσε τὸν παπὰ καὶ διάβασε. Τὸ βαρέλι αὐτὸ τὸ ραντίσαμε μ' ἁγίασμό, γιατί τὸ εἶχανε μαγαρίσει τὰ «καρκατζούλια».

Ἔτσι οἱ ἔξυπνοι κάνανε πολλὰς φορές παστροκὰ τὴ δουλειά τους. Μὰ τότες δὲν ὑπῆρχε ἀστυνομία νὰ παίρνει τὰ δαχτυλικά ἀποτυπώματα τῶν... φαντασμάτων καὶ νὰ τὰ γραπώνει, ὅπως πολλὰς φορές σήμερ. Ἦ γιαγιά μὲ κανένα τρόπο δὲν παραδεχότανε πὼς τῆς κλέψανε τὸ κρασί. Ζούσε μὲ τὴν πίστη της, μὲ τὸν κόσμο τὸ δικό της, χωρὶς νὰ κλονιστεῖ καθόλου ὡς τὸ θάνατό της.

Ἔτσι διηγήρησε τίς παλῆς συνήθειες της καὶ στὸ δικό μας σπίτι. Τὸ ἐξημέρωμα τῆς παραμονῆς δὲν ἔπρεπε νὰ βρεῖ τοὺς καλλικάντζαρους ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἦ ἄδεια τους τελειῶνε βράδυ τῆς παραμονῆς. Μὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ βράδυ ἔκαναν τίς πὺ

ΜΙΣΕΜΟΣ

‘Ο ζωντανός ο χωρισμός—τό λέει και το τραγούδι—
παρηγοριά δεν έχει.
‘Από την ώρα που έφυγες, ό νοῦς μου, αγαπημένε,
όλο μαζί σου τρέχει.

Παρηγοριά ‘χει ο θάνατος—τό λέει και το τραγούδι—
κι’ έλειψή σου ο χάρος.
Πέτρα που δεν παρηγορά κι’ άσήκωτο μολύβι
του χωρισμού τό βάρος.

Σκύβω στην κούνια του παιδιού του άγγελικού που άφηνεις,
παρηγοριά για νάβρω,
και τό λευκό χαμόγελο της όμορφιάς του κάνει
τόν πόνο μου πιο μαύρο.

‘Η άγάπη πάντα είναι διπλή—τό λέει και το τραγούδι—
μά είναι ο καῖμός περίσσοι.
Έξαφνα μέσ’ στή μοναξιά πληγώνει και τρομάζει
σάν ψέμα και σά μίσος.

Τ’ άγγελικό παιδάκι μας γέρνει τό κεφαλάκι
σά νά μου λέει : ‘‘Άλήθεια,
Μαννούλα, λές !» Και πάφανε στό νοῦ μου νά βουίζουν
τά ώραία παραμύθια...

Του κόκκινου τή χειράκια του χαρούμενα άναδεύει,
και πάλι νά ! τό σμίγει.
‘‘Άχ, ή καρδιά μου ή άγρυπνη λυπητερά χτυπάει
για κείνον πούχει φύγει.

ΛΙΑΝ ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

μεγάλες παλαιοιές. Μαγαρίζανε τά φαγητά που μέναν
κατουρούσαν τή φωτιά τό τζακιού πάνω άπ’ τήν κα-
μινάδα, άνοιγαν τίς κάνουλες τών βαρελιών, προγκου-
σανε τά ζάα, χοχανίζανε και στριγγλίζανε σιά πορά
θυρα τών σπιτιών.

‘Η γιαγιά μου άπ’ τήν προηγούμενη μέρα λάβαινε
όλα τά προφυλακτικά. Γύριζε γύρω άπ’ τό σπύτι και στό
θεμέλια έβριχνε τή στάχτη που έμισε στό τζάκι άπ’
φωτιά του δωδεκαήμερου. ‘‘Επειτα πίσω άπ’ όλες
πόρτες μέ μαύρο κατράμι έφτανε σταυρούς. Τελευταία
φρόντιζε νά μη μείνει κομμάτι δουλειά μισή, γιατί δι-
έκανε. ‘‘Ετσι τό σπύτι μας γινόταν άπροσπέλαστο στίς
έπιδρομές τών καλλικαντζάρων και μέτε κοιμόμαστο
ήσυχτοι. Τό πρωί, έλεγε ή γιαγιά μου, προτού ξημερά-
σει, άκούονταν έξω πνιχτά γέλια, φωνές άλλόκοτες
τρεξίματα λοχανιασμένα, ένα άδικοκοπο σούροιμο, όπω
κάνει ο άέρας ανάμεσα στό ξερό κλαδιά και στό φύλ-
λα... ‘‘Ο άρχηγός μάζευε τούς καλλικαντζάρους και φώ-
ναζε :

‘‘Ηρθε ή μέρα κι’ έφεξε
φεύγεστε νά φεύγουμε
τά κακάβια κατσιρέλλια,
τά παιδιά ζαλικωμένα.
‘‘Ερχετ’ ο παπός μέ τό σταυρό,
παπαδιά μέ τό θερμό...

Κάποτε ένας κουτός καλλικαντζάρος έμεινε πίσω
γιατί λύθηκε τό τσαρούχι του και φώναζε :

Στάσου βρέ, νά φτάσου βρέ
λύθ’ κι τό τσαρχάκι μου
κόπκε τό σχοινάκι μου
‘‘Ωχ καῖμένος...

‘‘Αλοίμονο σ’ όποιον καλλικαντζάρο τόν βρεί μέρα.
Τιμωρείται νά μη ξανάβρει πιά άνάμεσα στούς ανθρώ-
πους.

Τό πρωί χαράματα ακόμα μάς ξυπνοῦσε ο παπός
τῆς ένορίας μας, που έρχόταν νά μάς φωτίσει : ‘‘Εν
‘Ιορδάνη βαπτισμένου σου Κύριε...» Μέ τό βασιλικό
ράντιζε παντού. Οι καλλικαντζάροι ήταν πιά μεκρυσά,
στίς άπόκομες σπηλιές τους, δεμένοι άπ’ τή θεϊκή κα-
τάρα. Τά νερά άγιάζανε. Λαμπακοποῦσαν τά πέλαγα.
Κάτω στό φτωχικό άραξοβόλι τά καρόβια άνοίγανε τό
πανιά για νέα ταξίδια.

ΚΩΣΤΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΣ

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Τοῦ κ. ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια και τέλος)

Δυστυχώς στήν περίοδο αὐτή στά δικά μας
σχολεία έπικρατοῦσε χάος και σύγχυση. ‘Η έλ-
λειψη δασκάλων και μάλιστα άρτια μορφωμέ-
νων εἴταν τό μεγάλο έμπόδιο στήν έφαρμογή
του συστήματος αὐτοῦ και σέ μάς. Τήν αλήθεια
αὐτή άποδείχνουν τά λίγα που θα διαβάσετε
παρακάτω, που τά σταχυολόγησα άπό χειρόγρα-
φο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς που έπιγράφε-
ται «Κατάστασις τών σχολείων μας και σύγκρισις
αὐτῶν μέ τά Εὐρωπαϊκά».

Σελ. 452 XIX φύλλον 4ον :

α') «Εἰς τά στοιχειώδη σχολεία τών Εὐρω-
παίων τά παιδιά διδάσκονται έκτός τῆς άναγνώ-
σεως και τοῦ γραψίματος και τά στοιχεῖα, ή
τάς άνογκαιοτέρας γνώσεις πολλῶν έπιστημῶν.
‘‘Ωστε μετά τριῶν ένιαυτῶν διατριβῶν αὐτοῦ,
έκβαίνει ο μαθητής γυμνασμένος κάλλιστα εἰς
τήν άνάγνῶσιν και καλλιγραφίαν και έγκρατῆς
τῶν άρχῶν τῆς άριθμητικῆς, θεογνωσίας, κατηχή-
σεως, φυσικῆς ιστορίας, γεωγραφίας κ.λ.π. Εἰς
τά ἰδικά μας κοινά σχολεία, άφοῦ διατριψεί ο
νέος τόλιγότερον έξ ένιαυτοῦς, έξέρχεται μόλις
έξέτῶν νά κακοδιοβάζη, σπανίως δέ και νά
κακογράφη. ‘Αριθμητική δέ, φυσική ιστορία, γε-
ωγραφία κ.λ.π. εἶναι μαθήματα φιλοσοφικά και
πρέπει νά διδάσκωνται μετά τά γραμματικά !!»

β') «Εἰς τά Εὐρωπαϊκά στοιχειώδη σχολεία, πα-
ραδίδονται μέ τήν καλλιτέραν μέθοδον τοῦ καιροῦ
και τά παιδιά προχωροῦσι, βαθμηδόν άπό τά
γνωστά εἰς τά γνωστά και άπό τά εύκολα εἰς τά
δύσκολα. Εἰς τά ἰδικά μας κυριεύει ή μεγαλω-
τάτη άμεθοδία και τά δυστυχῆ παιδιά άπαντῶ-
σιν εὐθὺς εἰς τήν άρχήν άκαταμαχῆτους δυσκο-
λίας. ‘Εκεῖ ή μετάβασις άπό κατωτέραν τάξιν
εἰς άνωτέραν εἶναι μέ τόσην αναλογίαν διαταγ-
μένη, ώστε τό παιδίον προβαίνειν δέν άπαντᾷ
τήν παραμικράν δυσκολίαν, διότι εἰς τήν άνωτέ-
ραν τάξιν άρχίζει πάντοτε άφ’ όπου έπαυσε
εἰς τήν κατωτέραν και προχωρεῖ οὕτως άπό τά
γνωστά εἰς τά άγνωστά.

«Εἰς ήμᾶς τό μεταξύ μίας και άλλης τάξεως
διάστημα εἶναι χάος βαθύτατον και διά νά τό συν-
δέσῃ τό ταλαίπωρον παιδίον, κινδυνεύει νά κα-
τακρημνισθῇ και νά κομματιασθῇ. Και παρά-
δειγμα ᾧς φέρωμεν τόν άπό τό κοινόν εἰς τό έλ-
ληνικόν σχολεῖον προβιβασμόν. ‘Αφοῦ τό παιδίον
μετά πολυετείαν συνειθίσῃ νά διαβάζῃ ολίγον
εἰς τό κοινόν σχολεῖον, προβιβάζεται άμέσως
εἰς τό έλληνικόν, κέκεῖ άρχίζει νά ποστηθῇ δις
και τρίς ολοκλήρους άρμαθίας κανόνων τῆς
γραμματικῆς χωρίς νά έξεῦρῃ εἰς ποίαν γλῶσ-
σαν νά τούς εφαρμόσει, διότι εἰς καμίαν μέχρι
τοῦδε δέν έδυναμώθη».

γ') «Εἰς τήν Εὐρώπην τέλος πάντων ἔως και
αὐτά τά άνήλικα παιδιά τρέχουσι μέ προθυμίαν
εἰς τό σχολεῖον, διότι ἐκεῖ άναμένει φιλόστοργος

πατήρ, ὅστις μὲ ἡμερον τρόπον καθουχάζει τὸν περίεργον αὐτῶν νοῦν. Εἰς ἡμᾶς μὲ μεγάλην δυσκολίαν, ἢ νὰ εἶπω καλλίτερον μὲ βίαν μεγάλην δυνάμεθα νὰ στείλωμεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ αὐτὰ τὰ ὅπως οὖν ἡλικιωμένα παιδιά, καὶ διατί; ἐπειδὴ ἐκτός ἐστι ἀηδιάζουν ἀπὸ τὸν μονότονον μηχανισμόν, ἐξεύρουσιν, ὅτι θέλουν ἀπαντήσουσαν ἐκεῖ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον δῆμιον, ὅστις μὲ παντοῖα κολαστήρια καταγίνεται νὰ σβύσῃ καὶ τὸν μικρότερον σπινθῆρα τῆς περιεργείας τῶν».

δ') ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

«Ἀριθμητική, —ἐκφωνεῖ δικαιοτάτα ὁ Λασσάνης— φυσικὴ ἱστορία, γεωγραφία κλπ. εἶναι μαθήματα φιλοσοφικά καὶ πρέπει νὰ διδασκῶνται μετὰ τὰ γραμματικά! Καὶ ὑπομονή, ἂν ἡμελοῦντο τὰ χρήσιμα ταῦτα μαθήματα εἰς τὰ κινὰ μόνον σχολεῖα! ἀλλὰ πόσα σχολεῖα δὲν ὑπάρχουν ἐλληνικά ὀνομαζόμενα καὶ μεγάλα, εἰς τὰ ὁποῖα οὔτε ἀριθμητικὴ ποτὲ παραδίδεται, οὔτε γεωγραφία, οὔτε ἱστορία, ἀλλὰ μόνον ξηρά τινα καὶ πτωχὰ γραμματικά ἐπιτήδεια νὰ γεννῶσι τοὺς ἀλαζόνας λογιστάτους! Κἀκίστα ἐφωδιασμένος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅστις ἄλλο τι δὲν ἐγνώρισε διὰ τῆς πολυχρονίου αὐτοῦ σπουδῆς παρὰ τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ ὀλίγας τινὰς Ἑλληνικάς λέξεις».

ε') «Σκοπὸς προφανὴς ἐκάστου σχολείου χρεώσται νὰ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν νοερῶν δυνάμεων καὶ ἡ μετάδοσις γνώσεων ὠφελίμων, ὅποιαι εἶναι ὅχι μόνον αἱ νραμματικά, ἀλλὰ καὶ αἱ γεωγραφικά, ἱστορικά, χρονολογικά, μαθηματικά, φυσικά, πολιτικά, ἠθικά καὶ θρησκευτικά. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἡμετέρων πολλοί, ἀμελοῦντες ὅλα ταῦτα, περιορίζονται εἰς τὰ πολῦτιμα καὶ σεβάσματα γράμματά των, ὡς οἱ ἱατροκάπηλοι εἰς τὰς πανακειὰς τῶν».

(80 χειρόγρ). Πρόβλημα τῆς ἐποχῆς: «Εἰς ντερβίσης ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως δύο λεπτὰ ἐλεημοσύνην καὶ τὴν ἄδειαν νὰ πάγῃ εἰς σαράντα πασάδες καὶ εἴ τι τοῦ δίδει ὁ εἰς πασὰς, ὁ ἄλλος νὰ τοῦ δίδῃ τὸ διπλοῦν καὶ καθεξῆς μέχρι τῶν τεσσαράκοντα. Τοῦ ἔδωκε λοιπὸν ὁ βασιλεὺς δύο ἄσπρα καὶ ὁ πρῶτος πασὰς τὸ διπλοῦν κλπ. Πόσα ἤθελε λάβει αὐτός ὁ ντερβίσης ἀπὸ ὅλους τοὺς πασάδες καὶ πόσον πρέπει νὰ τοῦ δώσῃ ὁ εἰκοστός καὶ ὁ τεσσαρακοστός;»;

(Σελ. 196 χειρ. 57). Χρηστέθῃ (βιβλίον συμπεριφοράς).

—«Τὸ κάλυμμα, τὸ σκέπασμα τῆς κεφαλῆς σου ἄς ἀφαιρῇται, ἄς ἐκβάλλεται παρὰ σοῦ παρ' ἐμοῦ ἀφοῦ εἰσέλθῃ, εἰσέμβῃ μέσα εἰς τὸν θεῖον ναόν».

—«Ἀνίσως τις διάκειται κατὰ τὴν γλώσσαν ἀγυμνάστως, ἄς μὴ δοκιμάζῃ, ἄς μὴ μεταχειρίζεται, ἄς μὴ θέλῃ νὰ εὐγλωττῇ, νὰ μεταχειρίζεται εὐγλωττίαν, στωμυλίαν, εὐφράδειαν τελείως, παντάπασιν, ἀλλὰ ἄς περιστέλλῃ, ἄς συγκαλύπτῃ, ἄς σκεπάζῃ ἐν κρύπτῃ τὸ πταῖσμα, τὸ σφάλμα τῆς γλώττης του μὲ τὴν σιωπὴν ὅσον εἶναι ἐνδεχόμενον, δυνατόν».

—«Τὸ νὰ ἐκμυζᾷς, νὰ βυζαίνῃς, νὰ ἀποσπᾷς, νὰ ἔλκῃς διὰ τῶν χειλέων σου τὸν μυελὸν ὅπου

À LA MANIÈRE DE...

ΚΑΒΑΔΙΑΣ

ΤΑΞΙΔΙ

VIII

Μάρκαρα μούτσος, μὴν αὐγὴ, σὲ κάποιον κότερο μαβί, πού σάλπαρε, στραβά-κουτσά, γιὰ τὸ Σταυρὸ τοῦ Νότου, Πλήρωμα ὀκνῶ, ἐτερόκλητο: Σπανιόλοι, ἀλλόκοτα βουβοί, —καθένας μὲ τὸ βίτσιον του, καὶ τὸ παραπόνον του...

Σ' ὅποιον λιμάνι ἀράξαμε, μᾶς ἔδιωχναν οἱ ἰθαγενεῖς, καὶ ὅλο σκοπέλοι κάρφωσαν τὸ δρόμο μας, καὶ ὑφάλοι! Μὰ τί νὰ κάνουμε! Μπορεῖς ὅμοιος μ' ἐκείνους νὰ γενῆς, καὶ νὰν τοὺς εἰχνης, σὰν μαϊμού, καρδὲς στὸ κεφάλι; !...

Μᾶς κοίταζαν τὰ μαραμπού, καὶ μᾶς χαζεύαν τ' ἄλμπατρός. Τρεῖς σύντροφοι σφαχτήκανε γιὰ μιὰ ξανθιά κοπέλλα, καὶ ἄλλοι πέντ' ἔξη πέθαναν: ἔλειπε, βλέπεις, ὁ γιατρός! Τοὺς ρίξαμε στὴ θάλασσα, κουνώντας τὰ καπέλλα...

Κι' ἔτσι, ἄξαφνα, κάποια βραδιά, βρεθήκαμε μέσ' στοὺς Ζου-
[λου]!

Γιατί καὶ πῶς, μὴν τὰ ρωτᾷς: φουσοῦσε τραμουντάνα, —κι' ὁ καπετάνιος ἔτυχε νάχη, καὶ αὐτός, τὸ νοῦ του ἄλλου στ' ἀργὰ πουλιά, πού πέραναν σὰν ἄσπρα ἀεροπλάνα...

Φάγαμε φρέσκον ἀνανά, καὶ ἄγνωστα φρούτα τροπικά, πού μήτε πού τὰ βάνει κανὼς νους σας, Εὐρωπαῖοι! Μὰ μ' ὅλ' αὐτὰ μας τὰ πολλὰ, καλὰ ἐπεισόδια καὶ κακὰ, τὸ μάτι, γιὰ τὸ πόστο μας, δὲν ἔπαυε νὰ κλαίῃ...

Γι' αὐτὸ, καὶ ἐμεῖς, ὅλοι μαζί, —τοῦ νόστου φάρα ὑστερική, μῆξαμε ἀλλάχοντες φωνές, βλέποντας τὴν Ἀσία... Ἐτῆχε, βλέπεις, τὴ βραδιὰν ἐκείνη τὴν ἱστορική, νὰν αὐτοσθένει ὑψωμένη καὶ ἡ θερμοκρασία...

ΠΛΑΤΩΝ ΧΑΡΜΙΔΗΣ

εἶναι μέσα εἰς τὰ κόκκαλα, ἢ νὰ προκαλῆς, νὰ ἐξέλκῃς, νὰ εὐγένῃς αὐτὸν τὸν μυελὸν κατὰ ἄλλον τρόπον καὶ νὰ τρώγῃς, καὶ τὸ νὰ περιλείψῃς, τὰ περιγλύφῃς τὰ κόκκαλα ὥσάν τοὺς σκύλους, ἢ μὲ τὸν ὀδόντα σου διὰ βρῶσιν, διὰ φαγητόν, δηλ. νὰ φάγῃς τὸν μυελόν, δὲν εἶναι εὐτακτόν, σεμνόν, τελείως, παντάπασιν».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα θὰ μπορούσα νὰ παρατάξω γιὰ νὰ καταδείξω μὲ τεκμήρια ποῖα εἶταν τῆς ἐποχῆς κείνης ἡ σχολικὴ κατάσταση, πού ἐξακολούθησε καὶ στὸν 10' αἰῶνα πολλὰ χρόνια ἢ ἴδια καὶ ἀπὸ τὸν Κοραῖ στήλιτεύτηκε ὅσο γιὰ τὴν διδασκαλία τῶν ἀρχαίων. Ἀλλὰ αὐτὸ πλιὰ εἶναι ξεχωριστὸ θέμα πού ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ σκοποῦ μας νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλλήνων γραμμάτων καὶ τὴν κατάστασιν τῶν σχολείων τοῦ γένους μας στὸν 17ον (τέλος) καὶ 18ον αἰῶνα.

Τέλος

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

ΣΑΙΞΠΗΡ

ΜΑΚΒΕΘ

Μετάφραση Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΕΜΜΑΝ. ΔΑΥΪΔ

ΤΑ ΕΦΤΑ ΘΑΜΑΤΑ

Διηγήματα

Ἐκδόσεις Γραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ «ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ»

ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

Τοῦ κ. ΠΑΝΤΕΛΗ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ

[Ἡ «Πνευματικὴ Ζωή» δὲν δημοσιεύει, κατ' ἀρχήν, ξαναδημοσιευμένα πράγματα. Θὰ κάμει ὅμως σήμερα μὴν ἐξάρεση. Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Πρεβελάκη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἐκλεκτὸ βιβλίο, εἶναι πρὸ πάντων ἓνα νέο βιβλίο, ἓνα βιβλίο ποὺ μὲ τὴν γνήσια πρωτοτυπία τοῦ (πρωτοτυπία στὴ μορφή καὶ στὴν οὐσία, στὸ ὕφος καὶ στὴ σύνθεση, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐμπνευση καὶ στὴ βαθύτερη πνοὴ τῆς ψυχῆς τοῦ) φέρνει στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία μὴ νέα νότα, χαράζει μὴ νέα γραμμὴ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐθεωρήσαμε σκόπιμο καὶ χρήσιμο νὰ παρακαλέσουμε τὸν συγγραφέα νὰ μᾶς δώσει τὴν ἀδεία νὰ πάρουμε ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ ἓνα χαρακτηριστικὸ κομμάτι, πού τὸ δημοσιεύουμε παρακάτω].

«Ἐνα ἀπὸ τὰ τυχαία τοῦτα καράβια στάθηκε τὸ συριανὸν τρικάρτο ποὺ ἐξέπεσε στὴν ἀμμουδιά τοῦ Ρεθήμενου τὸ χρόνο ποὺ πήραμε τὴ Σαλονίκη ἀπὸ τὸν Τοῦρκο. Τῷ πιασε ἡ φουρτούνα τὴ νύχτα, τὸ καταπόνεσε καὶ τῶριξε στὸ ἀκροθαλάσσι ἐκεῖνο τὸ δίχως τέλος ποὺ λέγαμε στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μας. Ξυπνήσανε τὸ πρῶτ' οἱ Ρεθεμνιώτες, τῖψανε τὰ μάτια τους, καὶ τί νὰ δοῦνε! Μέσα στὰ σπιτία τους μπαίνανε τὰ κατάρτια αὐτουνοῦ τοῦ θεριοῦ κ' οἱ φιλάντρες τοῦ κυματίζανε καὶ ξούσανε τοὺς τοίχους. Μαζώχτηκε ἡ πολιτεία, τὰ σκολεῖα ἀδείασαν, —ὅλοι τὰ μάτια τους γυαλὶ στὴν πλαγιασμένη κουβέρτα. Ἐκεῖ ἀπάνω, λές καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμα ξυπνήσει, καὶ μονάχα τὸ παραβόσκυλο γάβγιζε τὸν κόσμο. Μὰ σὲ λίγη ὥρα, τὸ καράβι κρέμασε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς μὴ σκάλα μακρύτερη ἀπὸ τέσσερα μπόγια, καὶ ὅλο τὸ τοσοῦρμ, μὲ τὸν καπετάνιο πρῶτ' οἰκονομὸν κατέβηκε κάτω, ἀμίλητο καὶ ντυμένο στὰ σκολινὰ του σὰ νὰ μὴν ἔτρεχε τίποτα.

Ζύγωσε ἡ ἐξουσία τοῦ πόρτου, πήρε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ καπετάνιου τὸ βιβλίο του, τὸ ξέτασε καὶ τοῦ τὸ γύρισε πρῶτ' οἰκονομῶν. Ὅλοι ἓνα κύκλο μαζωμένοι, ξούσανε τὰ κεφάλια τους καὶ περιμένανε νὰ δοῦνε τί θ' ἀπογίνει. Τότες φάνηκε ν᾿ ἔρχεται κατὰ κεῖ ὁ Ἀμπραμίκος, κοντακιανὸς μέσα στὸ σουρτοῦκο του, μ' ἓνα καλπάκι στὸ κεφάλι, μὲ μάτια σακκουλιασμένα ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ μὲ τὰ χέρια στίς τσέπες. Πήρε τὸν καπετάνιο κατὰ μέρος, τοῦ μίλησε κάμποση ὥρα, ἐτοῦτος ὅλο νὰ κάνει ὅχι μὲ τὸ κεφάλι του. Τὸ κάζο τοῦ δὲν ἔμοιαζε μὲ τᾶλλα, αὐτὸ εἶτανε φῶς φανερό. Ὁ Ὄβριος πήρε σὲ λίγο τὰ βρεμένα του καὶ κίνησε γιὰ τὸν κατὰ τὸ σπῆτι του, πολὺ συλλογισμένος καὶ κίτρινος ἀπὸ τὴ σύχνη: «Νὰ δοῦμε πῶς θὰ τὸ ξεκαθίσει ὁ χοντροκέφαλος! Νὰ δοῦμε!... Θὰ φέρει ρυμούλκα ἀπὸ τὸν Πειραῖα! Κι' ὥς τότες; Ἡ ἄμμο εἶναι ρουφήχτρα καὶ δὲν περιμένει... Νὰ δοῦμε!...» Μ' αὐτὰ παρηγοριόταν μοναχὸς του.

Τὸντι, στείλανε τηλεγραφο στὸν Πειραῖα ν᾿ ἄρθουνε δυὸ ρυμούλκα καὶ βαλθῆκανε σὲ τοῦτο τὸ μεταξύ νὰ δειλάσουνε τὸ καράβι. Στήσανε

γιὰ τοῦτο μὴ θεόρατη σανιδόσκαλα, πήραν μεροκαματιάρηδες ἀπὸ τὸν τόπο, νοικιάσανε καὶ τὴν ἀποθήκη ὅπου θὰ στιβάζανε τὶς πρᾶματιες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸ τοσοῦρμ μερεμέτιζε τὸ καράβι: κάλαρε τὰ πανιά νὰ τὰ στεγνώσει στὸν ἥλιο, μπάλωσε τὶς τρύπες τους, ἐπλυνε καὶ ξανάπλυνε τὴν κουβέρτα, συγύρισε τ' ἀνακατωμένα μαδέμια τῆς σαβούρας, κοντολογίς ἐπράξε σὰν τὴν καλὴ νοικοκυερά. Ὅλα τοῦτα κάμανε τὴν πολιτεία νὰ νοῖζει τὴν καρδιά της νὰ βάλει μέσα τὸ καράβι, γιὰτὶ ἡ νοικοκυρὸς σὺνη, κ' ἡ ἀρχοντιά μέσα στὴ συφορά, κ' ἡ τάξη, εἶταν οἱ ἀρετὲς τοῦ τόπου καὶ δὲν τοῦ εἶτανε δύσκολο νὰ τὶς ἀναγνώρισει ὅταν τὶς ἀντάμωνε κ' ἄλλοῦ.

Στὴ δευτέρῃ βδομάδᾳ ἤρθανε τὰ ρυμούλκα. Κάμανε νὰ ζυγώσουν, ἡ ρηχιά δὲν τὰ σήκωνε, ἀναγκαστήκανε νὰ ριζοῦνε πιότερο ἀπὸ ἑκατὸ ὀργιές σαρματόσκοινο γιὰ νὰ τραβήξουνε τὸ καράβι. Πασκίσανε κάμποσες μέρες, δοκιμάσανε πολλὰ λογιὰ τέχνες γιὰ νὰ τὸ ξεκολλήσουν, ὅλα τοῦ κάκου. Νᾶτανε βαθὺ τὸ νερὸ, θὰ βοηθούσαν μὲ τὰ δειανὰ βαρέλια, ὅμως τώρα τὸ καράβι εἶτανε καθισμένο μ' ὀλάκερη τὴν πλώρη τοῦ στὸν ἄμμο ἀπάνω. Τὸ νερὸ ποῦφερνε τὸ κοντοθάλασσο εἶτανε μόνο γιὰ κακὸ. Μούσκευε τὸν ἄμμο, τότες μαλάκωνε, καὶ μὲ τὰ τραντάγματα ἀπὸ τὰ ρυμούλκα, ὅλο καὶ κάθιζε ἡ καρένα... Βάστηξε αὐτὴ ἡ δουλειὰ κάμποσες μέρες, ἄνοιξε ἡ μέση τῶν ἀνθρώπων ποὺ πολεμούσαν, ψυχὴ δὲν ἀπόμεινε ποὺ νὰ μὴν τοὺς λυπηθεῖ. Ἀμὴ ἡ συμπνία δὲ φελαῖ σὲ τίποτα, κ' ἡ ἄμμο μὴ κ' ἐκλείσει τὸ στόμα της δὲν τὸ ἄφηνε πιά τὸ κάτεργο... Εἶδαν καὶ ἀπόειδαν τὰ ρυμούλκα, γυρέψανε καὶ πλερωθῆκανε ἀπὸ τὴν πρᾶματεια, ἀνάψανε τὰ καζάνια τους καὶ φύγανε. Τότες, τὸ τοσοῦρμ ἔκαμε πέτρα τὴν καρδιά του καὶ ἀρχίνησε νὰ ξαρματώνει τὸ καράβι. Ξεκρέμασε τὰ πανιά τοῦ ἓνα-ἓνα, —μαῖτρες, φλόκους καὶ κοντραφλόκους, γάμπες καὶ ἀπανωγάμπες, — ἔριξε κάτω τᾶρμπορα, ἔκαμε σανίδια τὸν κοραδοῦρο, ἐρύλωσε τὴ φηγούρα τῆς πλώρης, ξεγάντζωσε τὶς ἀγκυρες, μ' ἓνα λόγο διαγούμισε μοναχὸ τοῦτο καράβι, ὅπως ποτὲς δὲ διαγούμιστηκε πρὲς ἀπὸ κουρσάρο. Ὑστερα, ἐτοῦτη ὅλην τὴν ἀρμάτα τὴν στιβάσανε σὲ μὴν ἀποθήκη, ἤρθε ὁ νοτάρος κ' ἔβαλε βουλοκέρι στὸ λουκέτο, καὶ ἀπὸ κεῖ δὲν ἀκούστηκε πιά τίποτε γιὰ δαύτην, οὔτε γιὰ τοὺς συφοριασμένους μαρινάρους, ποὺ μπαρκάρανε τὸ ἴδιο βράδυ σ' ἓνα γαλαξειδιώτικο μπρίκι.

Κάθομαι καὶ τὰ γράφω ὅλα τοῦτα κ' ἡ καρδιά μου σκίζεται καὶ τὰ μάτια μου σκοτεινιάζουν ἀπὸ τὰ δακρυά. Μέσα σὲ τοῦτον τὸν καιρὸ καὶ τὴν ψυχοπρόνεση ποὺ μὲ πιάνει ξαφνικά, μοῦ φαίνεται ἄχρηστο νὰ τᾶχω ἀκόμα μὲ τὰ χαρτιά καὶ τὰ κοντύλια καὶ μοῦρχειται νὰ τὰ